

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 20 december 1939 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Genom en den 15 december 1939 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 96, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen *dels* att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m., *dels ock* att samtycka till att Kungl. Maj:t meddelar sådant förordnande, som i 1 § av lagen avses, att gälla tillsvidare.

Lagförslaget är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag

om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2—6 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke medela förordnande, som där avses.

2 §.

Där det finnes erforderligt för att hindra eller uppdaga brott mot 8 kap. strafflagen eller sådant brott mot 19 kap. samma lag, som kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med

främmande makt, så ock eljest där det finnes erforderligt för att hindra, att förhållande, vars meddelande till främmande makt kan föranleda skada som ovan sägs, kommer till obehörigs kännedom, eller för att vinna utredning om obehörigt utforskande av sådant förhållande eller om överbringande till obehörig av meddelande därom, må

föremål tagas i beslag eller sättas under förbud att säljas eller skingras; hus- och kroppsrannsakan verkställas;

expediering av post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse inställas eller fördröjas eller försändelsens innehåll granskas och censureras; samt

expediering av telefonsamtal inställas eller fördröjas eller samtal avlyssnas eller ock telefonapparat för viss tid eller tillsvidare avstängas för samtal.

3 §.

Den som misstänkes för brott varom i 2 § förmäles eller att förbereda eller främja sådant brott eller att eljest obehörigen utforska förhållande som där sägs eller att till obehörig lämna uppgift om sådant förhållande eller att förbereda eller främja dylik verksamhet, må gripas och kvarhållas, där det finnes erforderligt för ändamål som angives i 2 §.

4 §.

Åtgärd, varom i 2 eller 3 § förmäles, må icke upprätthållas längre än som erfordras för att vinna det med åtgärden avsedda ändamålet. Har i fall som i 3 § sägs den misstänkte ej inom trettio dagar från första dagen av kvarhållandet förklarats häktad, skall han frigivas, där ej justitiiekanslern medgiver, att han må kvarhållas under viss ytterligare tid, högst trettio dagar.

5 §.

Befogenhet att besluta om åtgärd enligt 2 eller 3 § tillkommer Konungens befallningshavande, landsfogde och polismästare samt i Stockholm därjämte förste stadsfiskalen och den polisintendent, som är chef för kriminalavdelningen.

Konungen äger uppdraga åt annan med befattningshavare som i första stycket sägs jämställd befattningshavare att utöva sådan befogenhet.

I den mån Konungen därom förordnar må ock, då fara är i dröjsmål, underordnad befattningshavare besluta om åtgärd som här avses. Om sådant beslut skall utan dröjsmål anmälan göras hos myndighet, som i första eller andra stycket sägs, och åligger det myndigheten att snarast möjligt pröva huruvida åtgärden skall bestå.

6 §.

Med avseende å beslag, skingringsförbud samt hus- och kroppsrannsakan enligt denna lag skall vad i 5—10 §§, 14—17 §§ samt 18 § andra stycket lagen om vissa tvångsmedel i brottmål är stadgat äga motsvarande tillämp-

ning, med iakttagande av att stadgande i nämnda lagrum rörande myndighet som i 3 § samma lag sägs skall gälla sådan myndighet som avses i 5 § denna lag, samt att den befogenhet att förlänga tiden för beslag och skingringsförbud, som tillkommer Konungens befallningshavande, må efter Konungens bemyndigande utövas jämväl av annan myndighet.

I fråga om person, som gripits och kvarhållits enligt denna lag, skall 19 § 29. förordningen om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall äga motsvarande tillämpning.

7 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 mars 1941. Förordnande som i 1 § sägs skall ej gälla längre än lagen äger giltighet. Upphör dylikt förordnande att gälla, skall åtgärd, som beslutats med stöd av lagen, icke längre upprätthållas.

Beträffande de skäl som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

I propositionen anför *föredragande departementschefen, statsrådet Westman*, bland annat följande:

»Vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden är det uppenbarligen av alldeles särskild vikt att hindra och uppdaga åtgärder, vilka kunna skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med annan stat och därigenom försvaga vår militära och ekonomiska motståndskraft. Detta gäller framför allt sådan brottslig verksamhet som avses i 8 kap. strafflagen. Men även vissa brott i 19 kap. samma lag kunna otvivelaktigt allvarligt skada sådana vitala samhällsintressen som nyss nämnts. Härvid bör särskilt uppmärksammas skadegörelse å transportinrättningar av olika slag såsom hamnar, farleder och järnvägar eller å kraftstationer, vattenledningsverk, elektricitetsverk och större industriella anläggningar.

I ett sådant allvarligt läge som här avses kan det bliva nödvändigt att åstadkomma en skärpt övervakning för att hindra, att meddelanden om rikets försvar och näringsliv bringas till obehörigas kännedom.

De bestämmelser, som äro erforderliga för att genom polis- och vissa därmed jämställda myndigheters verksamhet kunna tillgodose dessa viktiga samhällsintressen, böra lämpligen upptagas i en undantagslagstiftning med tidsbegränsad giltighet.

Bestämmelserna torde böra gälla vid krig eller krigsfara och eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden samt träda i tillämpning först sedan särskilt förordnande härom meddelats. Då riksdagen icke är samlad, bör Konungen äga utfärda dylikt förordnande, under förutsättning att riksdagskallelse utgått eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Har ett meddelat förordnande ej gillats av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början, bör förordnandet efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla. Inträffar under tid då riksdagen är samlad behov av att sätta ifrågavarande bestämmelser i kraft, torde förordnandet härom böra meddelas av Konungen med riksdagens samtycke.

En lagstiftning av sådan beskaffenhet som den nu ifrågasatta är uppenbarligen avsedd att komma till användning endast då det med hänsyn till rikets säkerhet befinnes oundgängligen nödvändigt.

Vad angår lagstiftningens vidare utformning synes följande böra gälla.

Såsom i huvudsak framgår av vad jag redan anfört torde de i lagen angivna tvångsmedlen böra få tillgripas i den mån så finnes erforderligt för att hindra eller uppdaga brott mot 8 kap. strafflagen eller sådana brott mot 19 kap. samma lag, som kunna skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med annan stat. Även eljest böra de få användas i den mån det är nödvändigt för att hindra, att förhållande, vars meddelande till främmande makt kan föranleda sådan skada som jag nyss nämnt, kommer till obehörigs kännedom eller för att vinna utredning om obehörigt utforskande av sådant förhållande eller om överbringande till obehörig av meddelande därom.

Under dessa förutsättningar bör förordnande få meddelas om beslag, skingringsförbud samt hus- och kroppsrannsakan.

En skärpt övervakning av kommunikationsmedlen är även nödvändig. Sålunda bör i den omfattning det är erforderligt för att tillgodose det nyss angivna ändamålet med lagen kunna förordnas, att expedieringen av post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse skall inställas eller fördröjas eller försändelsens innehåll granskas och censureras. Vidare bör även expediering av telefonsamtal kunna inställas eller fördröjas, telefonsamtal avlyssnas samt telefonapparat för viss tid eller tillsvidare avstängas för samtal.

För att vinna det med lagen avsedda syftet torde det vara nödvändigt att bereda ökad möjlighet att gripa och kvarhålla personer, vilka misstänkas för brott som förut nämnts eller för att förbereda eller främja sådant brott. Ett dylikt ingripande synes böra få ske även mot den som misstänkes för att eljest obehörigen utforska eller till obehörig person lämna uppgifter om förhållande, vars meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller för att förbereda eller främja dylik verksamhet.

För att inskräpa vikten av att den enskildes intressen icke utsättas för större intrång än förhållandena föranleda torde böra uttryckligen stadgas, att åtgärd, som beslutats med stöd av lagen, icke må upprätthållas längre än som erfordras för att vinna det med åtgärden avsedda ändamålet.

I fråga om tiden för kvarhållande av misstänkt person synes en maximigräns böra fixeras. Det föreslås sålunda att den misstänkte skall frigivas, om han icke förklarats häktad inom trettio dagar från första dagen av kvarhållandet. De utredningar, varom här är fråga, kunna ofta vara synnerligen tidsödande. De i saken inblandade personerna äro, enligt vad erfarenheten visat, ej sällan spridda över ett stort område och upptäckas i regel först efter ett mer eller mindre långvarigt spaningsarbete. Med hänsyn härtill torde möjlighet böra finnas att medgiva förlängning av den nyss angivna tiden för kvarhållandet, dock högst med trettio dagar. Endast justitiekanslern synes böra äga rätt att lämna dylikt medgivande.

Befogenhet att förordna om de åtgärder som avses i lagen torde böra tillkomma Konungens befallningshavande, landsfogde och polismästare samt i Stockholm dessutom förste stadsfiskalen och den polisintendent som är chef för kriminalavdelningen. Men därjämte bör möjlighet finnas för Kungl. Maj:t att uppdraga beslutanderätten i nu förevarande fall åt ämbets- eller tjänsteman som kan anses jämställd med de befattningshavare inom åklagar- och polisväsendet som nyss nämnts. Även vissa underordnade befattningshavare böra, i den mån Konungen förordnat därom, vara berättigade att, då dröjsmål kan medföra fara, besluta om användning av ifrågavarande tvångsmedel. I sistnämnda fall bör dock anmälan om beslutet så fort ske kan göras hos högre myndighet, som snarast möjligt har att pröva om åtgärden skall bestå.

I fråga om förfarandet vid beslag och skingringsförbud samt hus- och kroppsrannsakan, som kan komma att äga rum enligt lagstiftningen, bör flertalet bestämmelser i 1933 års tvångsmedelslag äga motsvarande tillämpning. Enligt 8 och 10 §§ i sistnämnda lag äger Konungens befallningshavande medgiva förlängning av den eljest stadgade längsta tiden för upprätthållande av beslag och skingringsförbud. Denna befogenhet torde i fråga om den nya lagstiftningen böra tillkomma även myndighet som Konungen förordnar. En sådan uppgift kan endast anförtros befattningshavare i chefsställning.

I fråga om sättet för förvaring av person, som gripits och kvarhållits med stöd av nu ifrågavarande lagstiftning, torde böra gälla vad som i promulgationsförordningen till allmänna strafflagen är stadgat angående kvarhållen person.

I likhet med åtskilliga andra, för utomordentliga förhållanden avsedda lagar bör, som jag förut framhållit, förevarande lagstiftning göras tidsbegränsad. Den synes sålunda böra äga giltighet till utgången av mars 1941.»

Lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot de av Kungl. Maj:t framlagda förslagen och får alltså hemställa,

Utskottet.

- A) att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. måtte av riksdagen bifallas; samt

B) att riksdagen måtte samtycka till att Kungl. Maj:t meddelar sådant förordnande, som i 1 § av lagen avses, att gälla tillsvidare.

Stockholm den 20 december 1939.

På andra särskilda utskottets vägnar:

S. LINNÉR.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Linnér, Hagman, Heiding, Norman, Branting, Gärde, Karl Johan Olsson, Strand, Ewerlöf, Dahlström, Verner Andersson* och *Herlitz*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Skoglund, Olsson* i Mellerud och *Olovson* i Västerås, fru *Nordgren* samt herrar *Lindberg* i Stockholm, *Hermansson* i Norrköping, *Gezelius, Pettersson* i Dahl, *Gardell* och *Barnekow*.
